

Artykuł 14

Wolność i bezpieczeństwo osobiste

1. Państwa Strony zapewnią, że osoby niepełnosprawne, na zasadzie równości z innymi osobami:

- (a) będą korzystały z prawa do wolności i bezpieczeństwa osobistego,**
- (b) nie będą pozbawiane wolności bezprawnie lub samowolnie, a także, że każde pozbawienie wolności będzie zgodne z prawem oraz że niepełnosprawność w żadnym przypadku nie będzie uzasadniać pozbawienia wolności.**

2. Państwa Strony zapewnią osobom niepełnosprawnym, które zostaną pozbawione wolności w wyniku jakiegokolwiek postępowania, prawo, na zasadzie równości z innymi osobami, do gwarancji zgodnych z międzynarodowym prawem praw człowieka i traktowanie zgodne z celami i zasadami niniejszej konwencji, włączając w to zapewnienie racjonalnych usprawnień.

1. PRAWO DO WOLNOŚCI I BEZPIECZEŃSTWA OSOBISTEGO, ZAKAZ POZBAWIANIA WOLNOŚCI ZE WZGLĘDU NA NIEPEŁNOSPRAWNOŚĆ

Obowiązujące przepisy gwarantujące wolność i bezpieczeństwo osobiste stosują się powszechnie i nie wprowadzają jakiegokolwiek rozróżnienia ze względu na niepełnosprawność.

Konstytucja RP zawiera następujące gwarancje w tym zakresie:

- ograniczenia w zakresie korzystania z konstytucyjnych wolności i praw mogą być ustanawiane tylko w ustawie i tylko wtedy, gdy są konieczne w demokratycznym państwie dla jego bezpieczeństwa lub porządku publicznego, bądź dla ochrony środowiska, zdrowia i moralności publicznej, albo wolności i praw innych osób, ograniczenia te nie mogą naruszać istoty wolności i praw,
- wolność człowieka podlega ochronie prawnej, każdy jest obowiązany szanować wolności i prawa innych, nikogo nie wolno zmuszać do czynienia tego, czego prawo mu nie nakazuje,
- każdemu zapewnia się nietykalność osobistą i wolność osobistą, pozbawienie lub ograniczenie wolności może nastąpić tylko na zasadach i w trybie określonych w ustawie.
- każdy pozbawiony wolności nie na podstawie wyroku sądowego ma prawo odwołania się do sądu w celu niezwłocznego ustalenia legalności tego pozbawienia, o pozbawieniu wolności powiadamia się niezwłocznie rodzinę lub osobę wskazaną przez pozbawionego wolności,
- każdy pozbawiony wolności powinien być traktowany w sposób humanitarny.
- każdy bezprawnie pozbawiony wolności ma prawo do odszkodowania.

Kodeks karny penalizuje bezprawne pozbawienie wolności.

Kodeks postępowania karnego zawiera przepisy dotyczące uprawnienia Policji do zatrzymania osoby podejrzanej oraz praw przysługujących osobom zatrzymanym. Ustawa o Policji określa warunki zatrzymywania osób, przeszukania, kontroli osobistej, praw osób zatrzymanych.

Przepisy te mają powszechny zakres stosowania, bez ograniczeń ze względu na niepełnosprawność.

2. ZNOSZENIE PRZEPISÓW DOPUSZCZAJĄCYCH UMIESZCZENIE W INSTYTUCJI OPIEKI LUB POZBAWIENIE WOLNOŚCI OSÓB Z JAKIMKOLWIEK RODZAJEM NIEPEŁNOSPRAWNOŚCI BEZ SWOBODNIE I ŚWIADOMIE WYRAŻONEJ PRZEZ TĘ OSOBĘ ZGODY

Prawo polskie upoważnia do umieszczenia w instytucji opieki osoby niepełnosprawnej bezwzględnie wymagającej pomocy (nie mogącej samodzielnie funkcjonować i której nie można zapewnić niezbędnej pomocy w formie usług opiekuńczych) oraz dopuszcza przymusowe umieszczenie w szpitalu osoby chorej psychicznie. Przepisy te, poza wskazaniem przypadków, kiedy jest to dopuszczalne, zawierają szczegółowe rozwiązania gwarantujące ochronę praw osób zainteresowanych (procedura przyjmowania i zwalniania, kontrola). Informacje dotyczące umieszczenia i leczenia w szpitalu psychiatrycznym – patrz artykuł 17 (pytanie 1).

Zgodnie z ustawą o pomocy społecznej osobie wymagającej całodobowej opieki, między innymi z powodu niepełnosprawności, niemogącej samodzielnie funkcjonować i której nie można zapewnić niezbędnej pomocy w formie usług opiekuńczych, przysługuje prawo do umieszczenia w domu pomocy społecznej. Niepełnosprawność jako taka nie jest więc podstawą umieszczenia w domu pomocy społecznej. Ponadto, umieszczenie w domu pomocy społecznej jest ostatecznością i może nastąpić tylko wtedy, gdy niemożliwe jest zapewnienie danej osobie, w jej środowisku, warunków życia odpowiadających godności człowieka.

Jeżeli osoba wymaga skierowania do domu pomocy społecznej, a ze względu na stan psychiczny nie jest zdolna do wyrażenia na to zgody, o jej skierowaniu do domu pomocy społecznej orzeka sąd opiekuńczy.

W wyjątkowej sytuacji, gdy osoba ze względu na swój stan zagraża sobie samej lub otoczeniu, ośrodek pomocy społecznej lub dom pomocy społecznej są obowiązane podjąć działania, to jest zawiadomić sąd opiekuńczy lub prokuratora o zaistniałej sytuacji. Celem jest zapobieżenie ewentualnej tragedii i zapewnienie danej osobie bezpiecznych warunków życia. Sąd lub prokuratura bada sytuację i orzeka o sposobie dalszego postępowania, na przykład o skierowaniu do domu pomocy społecznej.

Zgodnie z ustawą o ochronie zdrowia psychicznego osoba, która wskutek choroby psychicznej lub upośledzenia umysłowego nie jest zdolna do zaspokajania podstawowych potrzeb życiowych i nie ma możliwości korzystania z opieki innych osób oraz potrzebuje stałej opieki i pielęgnacji, lecz nie wymaga leczenia szpitalnego, może być, za jej zgodą lub zgodą jej przedstawiciela ustawowego, przyjęta do domu pomocy społecznej. Jeżeli osoba ta lub jej przedstawiciel ustawowy nie wyrażają zgody na przyjęcie do domu pomocy społecznej, a brak opieki zagraża życiu tej osoby, organ do spraw pomocy społecznej może wystąpić do sądu opiekuńczego miejsca zamieszkania tej osoby z wnioskiem o przyjęcie do domu pomocy społecznej bez jej zgody. Z wnioskiem może też wystąpić kierownik szpitala psychiatrycznego, jeżeli przebywająca w nim osoba jest niezdolna do samodzielnego zaspokajania podstawowych potrzeb życiowych, a potrzebuje stałej opieki i pielęgnacji, natomiast nie wymaga dalszego leczenia w tym szpitalu.

Niepełnosprawność nie jest więc sama w sobie przesłanką umieszczenia w domu pomocy społecznej, jest to niezdolność do zaspokajania podstawowych potrzeb życiowych i zarazem brak możliwości korzystania z opieki innych osób oraz potrzeba stałej opieki i pielęgnacji, bądź niezdolność do samodzielnego zaspokajania podstawowych potrzeb życiowych i potrzeba stałej opieki i pielęgnacji.

Zasady umieszczania w domach pomocy społecznej osób niezdolnych do wyrażenia zgody lub odmawiających wyrażenia zgody zostały szczegółowo określone w rozporządzeniu Ministra Pracy i Polityki Socjalnej w sprawie szczegółowego sposobu działania w sprawach przyjęcia do domu pomocy społecznej oraz wypisania z domu pomocy społecznej osoby chorej psychicznie i upośledzonej umysłowo.

Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości w sprawie kontroli przestrzegania praw osób z zaburzeniami psychicznymi przebywających w szpitalach psychiatrycznych i domach pomocy społecznej precyzuje warunki i tryb przeprowadzania takich kontroli. Informacje szczegółowe – odpowiedź na pytanie 1 do artykułu 17.

Dane statystyczne dotyczące umieszczania osób niepełnosprawnych w szpitalach psychiatrycznych i domach pomocy społecznej w oparciu o przepisy ustawy o ochronie zdrowia psychicznego – odpowiedź na pytanie 1 do artykułu 17.

3. GWARANCJE ZAPEWNIENIA OSOBIE NIEPEŁNOSPRAWNEJ POZBAWIONEJ WOLNOŚCI KONIECZNYCH RACJONALNYCH DOSTOSOWAŃ, GWARANCJE PROCEDURALNE ZAPEWNIAJĄCE PEŁNĄ REALIZACJĘ PRZYŚLUGUJĄCYCH JEJ POZOSTAŁYCH PRAW CZŁOWIEKA, NA RÓWNI Z INNYMI OSOBAMI

Naczelną zasadę Kodeksu karnego wykonawczego jest poszanowanie godności ludzkiej skazanego. Kary, środki karne, zabezpieczające i zapobiegawcze wykonuje się w sposób humanitarny, z poszanowaniem godności skazanego. Zakazane jest stosowanie tortur lub niehumanitarnego albo poniżającego traktowania i karania skazanego.

Wskazuje również na to ustawa o Służbie Więziennej, która stanowi, że do podstawowych zadań Służby Więziennej należy zapewnienie osobom skazanym na kary pozbawienia wolności lub tymczasowo aresztowanym przestrzegania ich praw, a zwłaszcza humanitarnych warunków, poszanowania godności, opieki zdrowotnej i religijnej.

W myśl Kodeksu karnego wykonawczego w celu stwarzania warunków sprzyjających indywidualnemu postępowaniu ze skazanymi, zapobieganiu szkodliwym wpływom skazanych zdemoralizowanych oraz zapewnieniu skazanym bezpieczeństwa osobistego, wyboru właściwego systemu wykonywania kary, rodzaju i typu zakładu karnego oraz rozmieszczenia skazanych wewnątrz zakładu karnego - dokonuje się ich klasyfikacji, mając na względzie w szczególności stan zdrowia fizycznego i psychicznego. Ustala się go na podstawie dokumentacji medycznej danego skazanego.

Zapewnienie skazanym bezpieczeństwa osobistego jest jednym z celów klasyfikacji skazanych. Skazani z niepsychotycznymi zaburzeniami psychicznymi, upośledzeni umysłowo oraz skazani niepełnosprawni fizycznie wymagający oddziaływania specjalistycznego, zwłaszcza opieki psychologicznej, lekarskiej lub rehabilitacyjnej, odbywają karę w systemie terapeutycznym.

Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości w sprawie sposobów prowadzenia oddziaływań penitencjarnych w zakładach karnych i aresztach śledczych wskazuje, iż skazanego zakwalifikowanego do odbywania kary w systemie terapeutycznym, skierowanego do oddziału terapeutycznego, umieszcza się w stosownych oddziałach o specjalizacji dla skazanych (na przykład z zaburzeniami psychicznymi, upośledzonych umysłowo, niepełnosprawnych fizycznie).

Sposób wykonywania kary w systemie terapeutycznym dostosowuje się do potrzeb leczenia, zatrudnienia, nauczania i wymagań higieniczno-sanitarnych. Jeżeli względy zdrowotne tego wymagają, organizuje się zatrudnienie w warunkach pracy chronionej.

Zgodnie z rozporządzeniem Ministra Sprawiedliwości w sprawie regulaminu organizacyjno-porządkowego wykonywania kary pozbawienia wolności wobec skazanych przebywających w szpitalach, izbach chorych oraz leczonych poza nimi, a także przewlekle chorych i rekonwalescentów, dyrektor może, na wniosek lub po zasięgnięciu opinii lekarza, dokonywać niezbędnych odstępstw od przewidzianego w regulaminie sposobu wykonywania kary pozbawienia wolności w zakresie uzasadnionym stanem zdrowia skazanego. Stosuje się to odpowiednio wobec skazanych, u których stwierdzono niepsychotyczne zaburzenia psychiczne, upośledzonych umysłowo oraz niepełnosprawnych fizycznie.

Zgodnie z postanowieniami Kodeksu karnego wykonawczego skazanego i tymczasowo aresztowanego po osadzeniu w zakładzie penitencjarnym bezzwłocznie informuje się o przysługujących mu prawach i ciążących na nim obowiązkach. Informacja w formie pisemnej przekazywana jest na zasadach określonych w rozporządzeniu Ministra Sprawiedliwości w sprawie czynności administracyjnych związanych z wykonywaniem tymczasowego aresztowania oraz kar i środków przymusu skutkujących pozbawieniem wolności oraz dokumentowania tych czynności. Szczególne zasady w zakresie doręczania i zapoznawania z korespondencją i pismami urzędowymi stosuje się wobec osadzonych niewidomych, zgodnie z postanowieniami Kodeksu postępowania administracyjnego. Korespondencja i pisma urzędowe adresowane do osadzonego niewidomego wymagające potwierdzenia zapoznania się z ich treścią potwierdzane są przez osobę upoważnioną przez osadzonego niewidomego, czyniąc o tym wzmiankę obok podpisu.

Kwestie zapewnienia osadzonym niewidomym korzystania z możliwości składania na piśmie wniosków i skarg do dyrektora jednostki lub innego organu uregulowane są w rozporządzeniu Ministra Sprawiedliwości w sprawie sposobów załatwiania wniosków, skarg i prośb osób osadzonych w zakładach karnych i aresztach śledczych, zgodnie z którym wnioski, skargi i prośby mogą być wnoszone pisemnie, telegraficznie lub za pomocą telefaksu, poczty elektronicznej, a także ustnie do protokołu. Ponadto, w porządku wewnętrznym ustalonym przez dyrektora jednostki penitencjarnej określone są dni, godziny i miejsce przyjmowania osadzonych przez dyrektora i innych przełożonych oraz lekarzy.

W Zakładzie Karnym w Bydgoszczy Fordonie funkcjonuje oddział dla niewidomych. Niewidomi umieszczani są w celach dwuosobowych wraz z odpowiednio dobranym, spełniającym stosowne kryteria osadzonym widzącym, który pełni rolę przewodnika – opiekuna. W przypadku zadeklarowania chęci pomocy ociemniałemu, osoba ta zobowiązuje się do wykonywania zadań na jego rzecz i również w razie potrzeby jest osobą upoważnioną przez adresata do tych czynności.

Więźniom niepełnosprawnym zapewnia się dostęp do programów edukacyjnych na zasadach ogólnych, zgodnie z Zarządzeniem Nr 2/04 Dyrektora Generalnego Służby Więziennej w sprawie szczegółowych zasad prowadzenia i organizacji pracy penitencjarnej oraz zakresów czynności funkcjonariuszy i pracowników działów penitencjarnych i terapeutycznych. Celem zajęć kulturalno-oświatowych, zajęć z zakresu kultury fizycznej i sportu prowadzonych w zakładzie karnym jest uwydatnianie roli kultury w życiu człowieka, a przez to pogłębianie humanistycznej motywacji zachowań, pomoc w wyborze wartości i odpowiedzialnym ponoszeniu konsekwencji własnych działań oraz dbałość o zdrowie i prawidłowy rozwój psychofizyczny.

W ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki w 15 jednostkach w latach 2008-2013 realizowany jest projekt „Program aktywizacji społeczno-zawodowej skazanych niepełnosprawnych oraz osób skazanych niepełnosprawnych oraz osób skazanych na karę pozbawienia wolności na podstawie art. art. 207 §1 i 209 §1 Kodeksu karnego”. W programie uczestniczą skazani z lekkim stopniem niepełnosprawności oraz skazani posiadający orzeczenie lekarza orzecznika ZUS o częściowej niezdolności do pracy. Osadzeni biorą udział w szkoleniach, zajęciach aktywizacyjnych, kierowani są do zatrudnienia w ramach praktyki zawodowej. W 2009 roku kwalifikacje zawodowe uzyskało 42 skazanych.

W ramach szkół Służby Więziennej, szkoleń wewnątrzzakładowych i kursów funkcjonariusze i pracownicy Służby Więziennej podlegają doskonaleniu zawodowemu, które obejmuje także tematykę dotyczącą przestrzegania praw osób pozbawionych wolności, a zwłaszcza poszanowania godności osadzonych, w tym osadzonych niepełnosprawnych.

Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości w sprawie zakładów poprawczych i schronisk dla nieletnich przewiduje, dzięki podziałowi zakładów poprawczych i schronisk, możliwość umieszczania nieletnich z zaburzeniami psychicznymi i nieletnich niepełnosprawnych w placówkach uwzględniających typ schorzenia lub niepełnosprawności. Zakłady poprawcze resocjalizacyjno-terapeutyczne są przeznaczone, między innymi, dla nieletnich z zaburzeniami rozwoju osobowości na tle organicznego uszkodzenia centralnego układu nerwowego, zaś zakłady resocjalizacyjno-rewalidacyjne przeznaczone są dla nieletnich z upośledzeniem umysłowym. Zakłady dostosowują program nauczania, liczebność grup, program terapeutyczny, zajęcia psychoedukacyjne, zajęcia specjalistyczne do typów schorzeń nieletnich, stopnia niepełnosprawności. Zasady kierowania i przyjmowania nieletnich do odpowiedniego rodzaju zakładów poprawczych i schronisk dla nieletnich również uwzględniają typ schorzenia, zaburzenia psychiczne i stopień niepełnosprawności nieletniego. Umieszczanie nieletnich niepełnosprawnych w zakładach poprawczych i schroniskach dla nieletnich objęte jest kontrolą sądu opiekuńczego.